

Araştırma Makalesi/Research Article

**KLÂSİK TÜRK EDEBİYATI MERKEZLİ YAPILAN KADIN ARAŞTIRMALARINA
GENEL BİR BAKIŞ***

A General Overview of Women's Studies Centered on Classical Turkish Literature

Şeyda GÖLLÜ

Erciyes Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Öğrencisi
seydagollu@gmail.com
Kayseri/TÜRKİYE

ORCID

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Erciyes Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
atabeykili@gmail.com
Kayseri/TÜRKİYE

ORCID

Geliş Tarihi / Received Date: 11.07.2025
Kabul Tarihi / Accepted Date: 25.09.2025
Yayın Tarihi / Published Date: 25.10.2025

Atıf/Citation

Göllü Şeyda – Kılıç, Atabey. "Klâsik Türk Edebiyatı Merkezli Yapılan Kadın Araştırmalarına Genel Bir Bakış". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]* 11/23 (Güz 2025), 733-745.

10.28981/hikmet.1740083

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Kör Hakem

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Benzerlik Taraması:

Bu makale turnitin programında taranmıştır.

Etik beyan:

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Lisans:

CC BY-NC 4.0

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayınlamış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Yazar Katkı Oranı:

1. Yazar %50, 2. Yazar %50 oranında katkı sunmuştur.

* Bu makale, Erciyes Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında devam eden 'Klâsik Türk Edebiyatında Kadın Telakkisi' başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

ÖZ

Türk edebiyatının farklı dönemlerinde kadın merkezli çok sayıda araştırma yapılmıştır. Özellikle klâsik Türk edebiyatı ekseninde yürütülen çalışmalar; kadın şairlerin, nâsirlerin ve muharrirlerin edebî katkılarını incelemiştir. Bu katkılar, hâl tercümeleri ve divanlardan seçilen örnek beyitler aracılığıyla değerlendirilmiştir. Zaman içinde kadının edebiyat alanındaki ve toplumsal yaşam içindeki varoluş mücadelesi, daha kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Böylece kadın kimliği, edebî metinlerde toplumsal cinsiyet, dinî, efsânevi ve mitolojik temsiller aracılığıyla çok yönlü biçimde tahlil edilmiştir. Bu çözümlemeler, kadının edebiyattaki varlığını hem kuramsal hem de anlatı düzeyinde ele alarak, tarihsel ve kültürel bağlamda yeniden yorumlanmasına olanak sağlamıştır.

Bu makalede amaç, klâsik Türk edebiyatı ekseninde yapılan kadın araştırmalarına katkı sağlayan yayınları bir araya getirmek suretiyle bu çalışmaların hangi bakış açılarıyla ele alındığını tespit etmektir. Bu doğrultuda, 23 araştırmacıya ait toplam 30 akademik yayın incelenmiştir. Eserler içerik, yöntem ve yaklaşım açısından değerlendirilmiş; üç ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu yöntemle literatürdeki kadın merkezli çalışmalar ön plana çıkarılmış ve yeni araştırmalar için metodolojik bir çerçeve oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Türk edebiyatı, kadın şairler, kadın edebiyatı, kuramsal yaklaşım, edebiyat eleştirisi.

ABSTRACT

Numerous studies centered on women have been conducted in various periods of Turkish literature. Studies particularly on classical Turkish literature, have examined historical the literary contributions of women poets, prose writers and writers. These contributions have been evaluated through translations of Turkish poetry and sample couplets from divans. Over time, women's struggle for existence in the field of literature and social life has been addressed more comprehensively. Thus, women's identity has been analyzed from multiple perspectives through gender, religious, legendary and mythological representations in literary texts. These analyses have contributed to the reinterpretation on women's presence in literature within a historical and cultural context, enabling a theoretical and narrative representation of women's presence.

The aim of this article is to biring together publications that contribute to women's studies in classical Turkish literature and to identify the perspectives from which these studies are approached. A total of 30 academic publications by 23 researchers were examined. The works were classified under three main headings, based on their content, method and approach. These analyses addressed the presence of women in literature at both theoretical and narratives levels, enabling it to be reinterpreted in a hictorical and cultural context.

Keywords: Klâsik Türk literature, women poets, women's literature, gender, theoretical approach, literary criticism.

Giriş

12. yüzyıldan itibaren şekillenmeye başlayan klâsik Türk edebiyatı, köklü şiir geleneği ve zengin mazmun dünyasıyla Türk kültürünün önemli miraslarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu köklü yapı içerisinde kadın edebiyatçıları da kimi zaman saray çevresinde, kimi zaman divan meclislerinde edebî mahsuller vermişlerdir. Ancak pek çok kültürde olduğu gibi, dönemin toplumsal yapısı ve cinsiyet rolleri kadınların bu üretim sürecine katılımını çeşitli sınırlamalarla etkilemiştir. Edebî katkıları çoğu zaman müsteâr isimlerle yayımlanmış, biyografik bilgileri eksik bırakılmış ve edebiyat tarihçileri tarafından yeterince kayıt altına alınamamıştır. Bu durum, kadın edebiyatçılara yönelik uzun süreli bir ihmalin oluşmasına ve edebiyat tarihindeki konumlarının belirsizleşmesine neden olmuştur.

Dönemin sınırlamalarına rağmen, bazı kadın şairler edebî geleneğe dâhil olmayı başarmış ve eserleriyle kültürel bellekte kalıcı bir yer edinmiştir. Özellikle Âdile Sultan (ö. 1316/1899), Fıtnat Hanım (ö. 1195/1780), Leylâ Hanım (ö. 1264/1848), Mihrî Hatun (ö. 912-917?/1506-1512?), Şeref Hanım (1277/1861) ve Zeynep Hatun (ö. 879/1474) gibi şairler, farklı yüzyıllarda verdikleri eserlerle kadın kimliğinin edebî temsiliyetini güçlendirmişlerdir.

Zamanla kadın merkezli edebiyat araştırmalarındaki artış, klâsik metinlerin yeniden değerlendirilmesine zemin hazırlamıştır. Bu süreçte kadın bakış açısı, geleneksel söylem içinde özgün bir ifade alanı kazanmıştır. Bu ifade alanının oluşumu, tarihsel anlatılarda kadın figürlerinin konumunun ideolojik, sembolik ve kültürel açılardan yeniden sorgulanmasını mümkün kılmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, klâsik Türk edebiyatında kadın merkezli akademik yayınları sistematik bir biçimde inceleyerek alandaki mevcut literatürün kapsamını ve eğilimlerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, çalışma kapsamına alınacak eserler aşağıdaki ölçütlere göre belirlenmiştir:

1. Konusu doğrudan kadın şair, nâsir veya muharrirler olan çalışmalar,
2. Klâsik Türk edebiyatı dönemiyle ilişkili olan çalışmalar,
3. Akademik nitelik taşıyan çalışmalar (kitap, makale ve tez)

Bu çerçevede, 23 araştırmacıya ait toplam 30 akademik yayın incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, çalışmalar üç ana başlık altında sınıflandırılmıştır.

A. Biyografik ve Bibliyografik Yaklaşımlı Çalışmalar

1. Murat Uraz, *Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz (1941)*

Murat Uraz'ın bu eseri, Türk edebiyatında kadın edebiyatçıları üzerine yapılan biyografik çalışmaların en erken ve en kapsamlı örneklerinden biri olarak kabul edilir. Uraz, kadın edebiyatçıları tarihsel gelişimlerine göre beş ana başlık altında sınıflandırır: Bu başlıklar "Divan Şairleri", "Tanzimattan Evvel", "Tanzimattan Sonra", "Eskiden Yeniye Geçiş Safhasında Bulunanlardan" ve "Son Nesil" şeklinde sıralanır.

Bu başlıklar altında tanıtılan kadın edebiyatçıları arasında “Âdile (ö. 1315/1898), Âni Fatma (ö. 1122/1710), Fıtnat (ö. 1194/1780), Hubbî Ayşe (ö. 998/1589), Fatma Servet (ö. ?), Feride (ö. 1321/1903), Fıtnat (ö. 1329/1842), Habibe (ö. 1707/1890), Halide Nusret Zorlu Tuna (ö. 1404/1984), İffet (ö. 1276/1860), İffet Halim Oruz (ö. 1414/1993), İhsan Raif (ö. 1344/1926), Kâmile (ö. 1339/1921), Leylâ (ö. 1263/1847), Mâhşâh (ö. 1351/1933), Mâide (ö. 1298/1881), Makbule Lem’an (ö. 1316/1898), Mihrî (ö. 912-917?/1506-1512?), Mihrünnisa (ö. ?), Necibe Kızıl Ay (ö. 1328/1910), Neriman Hikmet Öztekin (ö. 1334/1915), Nigâr binti Osmân (ö. 1336/1918), Münîre (ö. 1321/1903), Saffet (ö. 1356/1937), Saniye (ö. 1323/1905), Sırrı (ö. 1294/1877), Sıtkî (ö. 1114/1703), Şerîfe Zîba (ö. 1320/1902), Şükûfe Nihal Başar (ö. 1393/1973), Tûtî (ö. ?), Yaşar Nezihe (ö. 1391/1971), Zeynep (ö. 879/1474)” gibi isimler yer alır (Uraz, 1941, 12).

2. Hacı Mehmed Zihni Efendi, *Meşâhîr’un-Nisâ* (1982)

Arap, Fars ve Türk toplumunda tanınmış kadınların hâl tercümelerini içeren bu çalışma, yalnızca edebiyat alanıyla sınırlı kalmaz; sanat, siyaset ve sosyal yaşamda öne çıkan figürleri de kapsayarak disiplinlerarası bir perspektif geliştirir.

Eserde; “Başına Gelen Olaylarla Meşhur Kadınlar, Birisinin Mâşukası Olan Kadınlar, Cesaretiyle ve Kahramanlığıyla Meşhur Kadınlar, Çirkin Huy ve Ahlâksızlığıyla Meşhur Olan Kadınlar, Darb-ı Mesele Konu Olan Kadınlar, Devlet İdaresinde Bulunmuş Kadınlar, Fakîh Olan Kadınlar, Güzelliğiyle Meşhur Olan Kadınlar, Hakkında Şiir Söylenmiş Kadınlar, Hattat Olan Kadınlar, Hayır ve Salah Ehli Kadınlar, Hikâyelerde Adı Geçen Kadınlar, Hocalığıyla Meşhur Olan Kadınlar, Hünerleriyle Meşhur Olan Kadınlar, İlim, Hikmet ve Faziletleriyle Meşhur Kadınlar, Meşhur Kimselerin Zevcesi, Kızı, Annesi Olan Kadınlar, Muhaddis Olan Kadınlar, Peygamber Efendimizin Akıbabası ve Tanıdığı Olan Kadınlar, Peygamberlerin Yakını Olan Kadınlar, Sahâbî Kadınlar, Şair, Edip ve Fasîh Olan Kadınlar, Şarkıcı ve Cariye Olan Kadınlar, Tuhaflığıyla ve Ahmaklığıyla Meşhur Olan Kadınlar, Zühd ve Takvasıyla Meşhur Olan Kadınlar” gibi farklı başlıklar altında tasnif yapılır. Her bir başlık, kadınların bireysel hikâyeleriyle desteklenerek onların tarihsel anlatılardaki yerini ele alan bir çerçeve sunar.

3. Bedihan Tamsöz, *Osmanlı’dan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi* (1994)

Bedihan Tamgöz eserinde Cumhuriyet öncesi kadın şairlerin edebiyatta nasıl görünür hâle geldiklerini sosyal çevre bağlamında ele alır. Üzerinden açıklar. Çalışmada, bu isimlerin çoğunun devletin yönetici sınıfına mensup ailelerden geldiği ve bu ayrıcalıklı çevre sayesinde şiir ortamına dahil olabildikleri tespit edilir. Ayrıca, söz konusu kadın edebiyatçıların Arap ve Fars edebiyatına yüksek düzeyde hâkim oldukları da vurgulanır (Tamsöz, 1994, 5-7).

Tamgöz’ün çalışmasında dikkat çeken bir başka bulgu ise, kadın şairlerin şiirlerinde benimsedikleri ifade biçimlerinin, dönemin erkek merkezli

edebî söylemiyle büyük ölçüde örtüştüğü yönündedir. Bu durum, kadınların edebî üretim süreçlerinde dönemin egemen dil ve söylem yapılarına bağlı kaldıklarını gösterir.

4. İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri* (2000)

Bu eser, Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar yaşamış şairlerin biyografilerini sunar ve kadın şairlerin edebiyat sahnesindeki yerini vurgular.

Eserde biyografileriyle öne çıkan bazı isimler şunlardır: "Ânî Hatun (ö. 1122/ 1710), Emetullah Kadın (ö. 1220/1805), Habîbe Hanım (ö. 1308/1891), Hürrem Sultan (ö. 965/1558), Leylâ Hanım (ö. 1264/1848), Mâide Hanım (ö. 1298/1881), Nakıyye Hanım (ö. 1317/1899), Sâniye Hanım (ö. 1322/1905), Şerife Zibâ Hanım (ö. 1320/1902), Zemzem Hanım (ö. 1267/1851)".

5. Zehra Toska, "Kadın Konulu Çalışmaların Başlıca Kaynakları: Biyografiler, Bibliyografyalar, Kataloglar" (2009)

Zehra Toska, kadın araştırmalarında sıkça başvurulmuş biyografi, bibliyografya ve katalog türlerindeki kaynakları tarihsel bağlamda üç ana başlık altında inceler: "Tanzimattan Cumhuriyete Biyografik Eserler, Cumhuriyet Döneminde Yayınlanmış Bibliyografyalar, Katalog Çalışmaları" (Toska, 2009, 82-85). Bu sınıflandırma, kadınlara dair edebiyat ve tarih çalışmalarının hangi tür kaynaklarla şekillendiğini sistematik biçimde ortaya koyar.

6. Gülşen Çulhaoğlu, *Osmanlı Şiirinde Kadın Şairin Poetikası: Leylâ Hanım* (2009)

Gülşen Çulhaoğlu doktora tezinde, 19. yüzyıl kadın şairlerinden Leylâ Hanım'ın (ö. 1264/1848) şiirlerini merkeze alarak, divan edebiyatında kadın söyleminin varlığını tartışır. Çalışmada, Leylâ Hanım'ın edebî dili; erkek şairlerin diliyle ne ölçüde örtüştüğü ve hangi yönleriyle ayrıştığı açısından incelenir (Çulhaoğlu, 2009, 3).

7. Müjân Cunbur, *Osmânî Dönemi Türk Kadın Şairleri* (2011)

Bu eser, Osmanlı döneminde yaşamış 67 kadın şairin hayatını, edebî kişiliğini ve eserlerini tanıtarak alandaki en kapsamlı biyografik çalışmalardan birini sunar. Yazar, bu şairleri dönemsel başlıklar altında şöyle gruplandırır: "Dîvân Şâirleri Türk Kadınları, Yenileşme Dönemi Kadın Şâirleri, Çeşitli Dergi ve Hanımlara Mahsûs Gazete Şâirleri, Tasavvuf Edebiyatımızda Kadın Şâirler, Osmanlı Dönemini Cumhuriyet Yıllarına Bağlayan Kadın Şâirler."

Her başlık altında, ilgili şairlerin biyografileriyle birlikte şiirlerinden seçilen örneklerle de yer verilir. Kitapta "Âdile Sultan (ö. 1316/1899), Ânî Hatun (ö. 1122/ 1710), Ayşe Hubbî Hatun (ö. 997/1589), Emetullah Kadın (ö. 1220/1805), Fâize Molla Kadın (ö. 1177/1763), Fatıma Hanım (ö. 1122/1710), Ferîde Hanım (ö. 1321/1903), Habîbe Hanım (ö. 1308/1891), Hürrem Sultan (ö. 965/1558), İffet Hanım (ö. 1277/1860), Leylâ Hanım (ö. 1264/1848), Mâide Hanım (ö. 1298/1881), Mihrî Hatun (ö. 912/1506?), Nakıyye Hanım (ö. 1317/1899), Nesibâ Tevfika Hanım (ö. 1260/1844), Safvet Hanım (ö. 1253/1837), Sâniye Hanım (ö. 1322/1905), Sıdkî Kadın (ö. 1115/1703), Sırrî

Hanım (ö. 1294/1877), Şeref Hanım (1277/1861), Şerife Zibâ Hanım (ö. 1320/1902), Tûtî Kadın (ö. ?), Zemzem Hanım (ö. 1267/1851), Zeyneb Hatun (ö. 879/1474), Ziyetî Hatun (ö. ?)” başta olmak üzere tanınmış isimlerin yanı sıra, literatürde daha az incelenmiş kadın edebiyatçıları da değerlendirilir. Ayrıca bu konu üzerinde araştırma yapmak isteyenler için kapsamlı dipnotların verilmesi de dikkate şayandır (Cunbur, 2011, 3).

8. Aysun Çelik, “Gülün Bülbül Olduğudur: Osmanlı’nın Kadın Şairleri Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi” (2020)

Aysun Çelik’in “Gülün Bülbül Olduğudur: Osmanlı’nın Kadın Şairleri Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi” adlı çalışması, Osmanlı döneminde yaşamış kadın şairlere dair kapsamlı bir bibliyografik inceleme sunar. Çelik, 15. yüzyılda yaşamış Zeyneb Hatun’dan (ö. 879/1474) başlayarak 20. yüzyılda vefat eden Çeşm-i Âfet’e (ö. 1324/1907) kadar uzanan geniş bir tarihsel aralıkta yer alan edebiyatçıları tanıtır ve her biri hakkında temel biyografik bilgiler verir (Çelik, 2020, 183-184).

9. Nihat Öztoprak (Ed.), *Şiirin Zarif Kalemleri* (2024)

Bu derleme çalışma, divan veya divançesi bulunan kadın şairlere odaklanarak onların mahlas tercihleri, eğitim düzeyleri ve şiirlerinde işledikleri aşk ve sevgili anlayışlarını değerlendirir. Eser, bu yönleriyle son zamanlarda dikkat çeken önemli bir araştırmadır.

Eserde biyografileri ve şiirleriyle öne çıkan kadın edebiyatçılarından bazıları şunlardır: “Ayşe Hubbî Hatun (ö. 997-998/1589-90), Ayşe İsmet Teymûrî (ö. 1320/1902), Ayşe Vuslat Hanım (ö. 1314/1896?), Cemîle Hanım (ö. ?), Cevheriye Bânû Hanım (ö. 1332?/1914?), Fahriye Hanım (ö.1361/1942), Fasîha Hanım (ö. 1278/1862), Fatma Ânî Hanım (ö. 1122/1710), Fatma Makbûle Leman Hanım (ö. 1316/1898), Fatma Servet Hanım (ö. ?), Fatma Kâmile Hanım (ö. 1339/1921), Fatma Sâniye Hanım (ö. 1322/1905), Fehime Nüzhet Hanım (ö. 1343/1925), Fıtnat Hanım (Hazinedârzâde) (ö. 1326-29?/1909-11?), Gülperî Hanım (ö. 1317?/1900?), Hacı Fâtıma Hanım (ö. 1122/1710), Habîbe Hanım (ö. 1308/1891), Hamiyet Zehra Hanım (ö. 1315/1897), Hasîbe Mâ’ide Hanım (ö. 1298/1881), Hatîce İffet Hanım (Diyarbakırlı)(ö. 1330/1912), Lütfiye Hanım (ö. ?), Mâhşâh Hanım (ö. 1351/1933), Mihrünnisa Tarhan Hanım (ö. 1361/1943), Naciye Hanım (ö. ?), Nesîbâ Tevfîka Hanım (ö. 1260/1884), Pertevniyal Vâlide Hanım (ö. 1260/1884), Nesibe Safvet Hanım (ö. 1253/1837), Nigar Hanım (ö. 1336/1918), Nisâyî (ö.?), Sa’îde Hanım (ö. ?), Talat Hanım (ö. ?), Tevhîde Hanım (ö. 1319/1901), Yaşar Nezihe Bükülmez (ö. 1391/1971), Zeyneb Hatun (ö. 879/1474-75)”.

Bu kapsamlı çalışmanın sunuluş amacı şu şekilde özetlenir: “Klasik Türk edebiyatı alanında yetişmiş kadın şairler üzerine bugüne kadar yapılmış olan irili ufaklı her türlü çalışma incelenerek değerlendirilmiş, yeni şairler ve yeni şiirler eklenmiş, genel bir değerlendirme eşliğinde kadın şairler üzerine derli toplu ve özgün bir araştırma oluşturulmuştur” (Öztoprak, 2024,16).

B. Mitolojik ve Kültürel Yaklaşımlı Çalışmalar

1. Semra Tunç, “Klasik Türk Şiirinde Kadın Şahsiyetler” (2010)

Çalışmada dinî, efsanevî ve mitolojik kökenli 23 kadın şahsiyetin klâsik Türk şiirinde telmih, mazmun ve sembolik düzeyde nasıl yer aldığı ortaya konur. Bu figürler, yalnızca estetik bir unsur olarak değil; aynı zamanda kültürel, dinî ve mitolojik birikimin şiirsel yansımaları şeklinde ele alınır. Makalede, Ayşe, Fâtıma, Hatice ve Meryem gibi dinî figürler telmih unsuru olarak yer alırken; Leylâ, Şîrîn ve Züleyhâ gibi anlatı kahramanları ideal sevgiliyi temsil eder ve anlatının merkezine yerleşir (Tunç, 2010, 226-227). Mitolojik arka plan üzerinden kadın imgesini değerlendiren bu yaklaşım, figürlerin edebî metinlerdeki yeniden biçimlenişini açıklar.

2. Ayşe Yıldız, “Servi Boylu Yılan Saçlı Sevgilinin Başka Bir Düzlemde Okunma Denemesi” (2019)

Ayşe Yıldız bu makalesinde, klâsik Türk şiirinde sevgilinin boyu ve saçları için kullanılan iki temel mazmun olan “servi” ve “yılan” benzetmelerini mitolojik ve kültürel bağlamda yeniden değerlendirir. Yıldız’a göre bu imgeler yalnızca estetik bir işlev taşımaz; aynı zamanda kolektif bilinçaltı ve arketipsel çağrışımlar içerir. Makalede, servi ve yılan figürlerinin antik mitolojilerdeki karşılıkları incelenir; klâsik şiirdeki sevgili imgesinin sembolik gücü ve kültürel derinliği ortaya konur (Yıldız, 2019, 164-165).

3. Gönül Alpay Tekin, *Sîmurg’un Kanadı/Mitoloji ve Edebiyat Makaleleri* (2020)

Sîmurg’un Kanadı adlı kitabında Gönül Alpay Tekin, Yakın Doğu mitolojisinin Türkçe edebî eserlerdeki izlerini çözümleyerek, anlatıların tarihsel ve kültürel bağlamlarını yeniden düşünmeye davet eder. Ayrıca Ahmed Paşa (ö. 902/1497) ve Nevâî’nin (ö. 906/1501) şiirlerinde servi, akarsu, sevgili, bahçe motiflerinin arketipsel kökenlerinden; Sîmurg’un güneş ve ayla kurduğu sembolik ilişkiler aracılığıyla kadın figürünün mitolojik temsiller üzerinden nasıl şekillendiğini anlamaya yönelik güçlü bir okuma zemini sunar (Tekin, 2020, 211-423).

4. Gönül Alpay Tekin, *Leylâ ve Mecnûn/Makaleler* (2021)

Gönül Alpay Tekin bu eserinde, Arap, İran ve Türk edebiyatındaki iki kahramanlı aşk anlatılarını inceler. Bu anlatılar aracılığıyla kadın imgesinin edebî metinlerde nasıl temsil edildiği üzerine detaylı bir çözümleme sunar. Eserde Leylâ, Şîrîn ve Züleyhâ gibi kadın figürlerin mitolojik, dinî ve kültürel kökenleri detaylı biçimde değerlendirilir. Bu bağlamda kadın imgesi, arketipler ve semboller üzerinden yorumlanır (Tekin, 2021, 187-209).

C. Tematik ve Kuramsal Yaklaşımlı Çalışmalar

1. Agâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı/Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar* (1984)

Agâh Sırrı Levend’in bu çalışması, klâsik Türk edebiyatının sembolik dilini çözümlemeye yönelik öncü kaynaklardan biri olarak kabul edilir. Eserin “Kadın” başlıklı bölümü, divan şiirinde kadın imgesinin mazmunlar yoluyla

nasıl şekillendiğini inceler. Levend, güzellik, aşk, tutku ve ulaşılmazlık gibi temaların kadınla nasıl özdeşleştirildiğini üç ana başlık altında toplar: “Kadın ve Aşk, Kadının Cemiyetteki Mevkii ve Kadına Ait Vasıflar”.

Bu bağlamda Levend, Bâkî (ö. 1008/1600), Bosnalı Sâbit (ö. 1124/1712), Hamedullah Hamdi (ö. 1095/1683-84), İzzet Mollâ (ö. 1244/1829), Sünbül-zâde Vehbî (ö. 1224/1809), Şeyhî (ö. 835/1431), Şeyh Gâlip (ö. 1213/1799), Taşlıcalı Yahyâ (ö. 990/1582) ve Zeynep Hatun (ö. 879/1474) gibi divan şairlerinin eserlerinden örnekler sunarak, kadın imgesinin edebî temsiline dair önemli tespitlerde bulunur (Levend, 1984, 581).

2. Zehra Toska, “Kadın Edebiyatına Dair” (1996)

Zehra Toska bu makalesinde, kadınların yazınsal üretimlerine yönelik araştırmaların uzun süre erkek merkezli bir bakış açısıyla şekillendiğini vurgular. Bu yaklaşımın kadın yazarların edebî kimliklerinin geri planda kalmasına neden olduğunu belirten Toska, metin odaklı çözümlemelerin ötesine geçilmesi gerektiğini savunur.

Makale, feminist okuma yöntemiyle metinlerdeki eril söylemin izini sürerken şu sorular etrafında düşünsel bir tartışma başlatır: “Edebiyat dizgesi içinde kadın yazar ve şairleri cinsiyetleri nedeniyle ele almanın bu alana katkısı nedir? Yani cinsiyetleri nedeniyle kadınların edebiyata getirdikleri katkılardan söz edebilir miyiz? Bağlı oldukları edebi dönemin biçim, içerik, estetik kurallarına, imgelerine erkeklerden farklı bir yaklaşımları var mı? Erkek gibi ve kadın gibi olmadan kasıt nedir? Acaba sağlam bir tekniğe, sanata sahip olunca erkek gibi de bunlar eksik olduğu zaman mı kadın üslubu oluyor” (Toska, 1996, 45-46).

3. Nuran Tezcan, “Lâmiî’nin Bazı Eserlerinde Kadın Tipleri ve Kadınla İlgili Düşünceler” (2002)

Nuran Tezcan, Lâmiî’nin (ö. 938/1532) *Vâmık u Azrâ*, *Gûy u Çevgân* ve *Salâmân u Absâl* adlı mesnevilerini kadın temsili açısından ele alarak, bu metinlerdeki kadın figürlerinin edebî ve ideolojik konumlanışını kapsamlı biçimde değerlendirir. Tezcan’a göre, bu eserlerde kadın karakterler; vefasızlık, nankörlük, ikiyüzlülük, dinsizlik ve akıl eksikliği gibi olumsuz niteliklerle tasvir edilir (Tezcan, 2002, 291-303). Bu tür temsiller, klâsik Türk edebiyatında kadın imgesinin nasıl biçinlendirildiğine dair eleştirel bir bakış açısı sunar.

4. Zehra Toska, “Divan Şiirinde Kadın Şairlerin Sesi” (2006)

Zehra Toska bu makalesinde, divan şiiri geleneğinde kadın sesinin neden geri planda kaldığını tarihsel, toplumsal ve edebî dinamikler üzerinden sorgular. Makalede, Fıtnat Hanım (ö. 1194/1780), Mihrî Hatun (ö. 912-917?/1506-1512?) ve Zeynep Hatun (ö. 879/1474) gibi dönemin öne çıkan kadın şairlerinin şiirleri incelenerek, bu isimlerin tematik tercihleri, biçimsel özellikleri ve edebî duruşları kapsamlı biçimde değerlendirilir. Toska, kadın şairlerin sayıca az olmasının yalnızca üretimle değil, aynı zamanda dönemin

ataerkil edebiyat anlayışıyla doğrudan ilişkili olduğunu vurgular (Toska, 2006, 672-682).

5. Ülkü Çetinkaya, *Aşk Mesnevilerinde Kadın: Yusuf u Züleyha ve Husrev ü Şirin Mesnevileri* (2008)

Ülkü Çetinkaya bu doktora tezinde, klâsik Türk edebiyatında kadın figürünün temsiline odaklanır. Züleyha ve Şirin gibi edebî kahramanlar üzerinden yürütülen inceleme, kadın karakterlerin edebî metinlerde nasıl konumlandırıldığını ortaya koyar. Çetinkaya'ya göre, kadın sevgili tipi yalnızca güzellik ölçütleriyle tanımlanmaz; aynı zamanda duygusal derinlik, sosyal kimlik ve bireysel nitelikler doğrultusunda da biçimlendirilir (Çetinkaya, 2008, 16-19). Bu yaklaşım, klâsik Türk edebiyatında kadın imgesinin kurgulanışına dair çok katmanlı bir okuma zemini oluşturur.

6. Ülkü Çetinkaya, "Divan Edebiyatında Kadına Genel Bakış" (2008)

Ülkü Çetinkaya bu çalışmasında, Türk toplumunun tarihsel dönüşümünü merkeze alarak klâsik şiir geleneğinde kadın figürünün temsiline dair çok yönlü bir değerlendirme sunar. Kadının toplum içindeki yerinin zamanla nasıl değiştiğini edebî metinler üzerinden sorgulayan Çetinkaya, özellikle divan şairlerinin kadın karakterlerine yaklaşımını seçilmiş şiir örnekleri üzerinden inceler. Bu inceleme, kadın algısının edebî söylem içinde nasıl şekillendiğini ortaya koyarken, dönemin kültürel kodlarını da çözümlemeye imkân tanır (Çetinkaya, 2008, 279).

7. Ülkü Çetinkaya, "Osmanlı Dönemi Kadın Süs Malzemelerinin Divan Şiirine Yansımaları" (2010)

Ülkü Çetinkaya bu makalesinde, Osmanlı kadınının güzellik anlayışının divan şiirine nasıl yansıdığını edebî semboller üzerinden inceler. Çetinkaya, süslenme ve güzellik olgusunun sadece dış güzelliği değil, aynı zamanda dönemin estetik ideallerini ve toplumsal değerlerini nasıl yansıttığını da ortaya koyar (Çetinkaya, 2010, 61-65).

8. Yasemin Ertek Morkoç, "Klâsik Türk Edebiyatında Kadın Şairlere Bir Bakış" (2011)

Yasemin Ertek Morkoç bu makalesinde, klâsik Türk edebiyatında kadın şairlerin şiirsel söylemlerini ve edebî duruşlarını, karşılaştıkları toplumsal engellerle birlikte ele alır. Dönemin baskıcı yapısına rağmen, Sırrî Râhile Hanım (ö. 1294/1877), Zeynep Hanım (ö. 879/1474) ve Zübeyde Fıtnat Hanım (ö. 1195/1780) gibi şairlerin sosyal çevreleriyle kurdukları ilişkiler ile maruz kaldıkları önyargılar arasındaki çelişkiye dikkat çeker (Morkoç, 2011, 223-225).

9. Şerife Yalçınkaya, "Osmanlı Kadın Şâirleri Erkekler Gibi Mi Yazardı?" (2012)

Şerife Yalçınkaya bu makalesinde, kadın şairlerin klâsik şiir geleneğindeki konumunu toplumsal cinsiyet perspektifiyle değerlendirir. Özellikle, dönemin normları doğrultusunda kadın şairlerin "erkekler gibi

yazmaya” yönlendirilip yönlendirilmediklerini sorgular. Yalçinkaya, şiir dilinin cinsiyetle örülen yapısını sorgulayarak, bu yapının edebî temsiller üzerindeki etkisini ortaya koyar. Yalçinkaya, kadınların yalnızca geleneksel kalıpları takip etmekle yetinmediklerini; aksine kendilerine özgü ifade biçimleri geliştirdiklerini savunur (Yalçinkaya, 2012, 113-114).

10. Mehtap Erdoğan, *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili* (2013)

Mehtap Erdoğan bu kitabında, divan şiirinde sevgili figürünün güzellik unsurlarıyla nasıl idealize edildiğini kapsamlı biçimde ele alır. Sevgilinin fiziksel nitelikleri, kıyafetleri, takıları ve süs eşyaları; Farsça ve Türkçe metinlerden seçilen beyitlerle desteklenerek incelenir (Erdoğan, 2013, 90-91). Ayrıca Erdoğan, divan şiirinde sevgilinin tasvirinde kullanılan benzetme çeşitliliğini ve her türlü abartılı ifadeleri, aşkın doğasında yer alan yoğun duyguların edebî yansıması olarak değerlendirir.

11. Ülkü Çetinkaya, “Bir Kadın Şehrengizi: Azîzî’nin İstanbul Şehrengizi” (2014)

Ülkü Çetinkaya bu makalesinde, 16. yüzyıl şairi Azîzî’nin (ö. 993/1585) İstanbul’un seçkin kadın güzellerini merkeze alan eserini, Türk edebiyatında bilinen ‘tek kadın şehrengizi’ olarak değerlendirir. Çetinkaya, bu özgün metnin yalnızca edebî bağlamda değil, aynı zamanda sosyokültürel bağlamda da incelenmesi gerektiğini vurgular (Çetinkaya, 2014, 242-243).

12. Çetin Derdiyok, “Nigâr Binti Osmân’ın Safahât-i Kalb’i” (2017)

Çetin Derdiyok bu makalede, Nigâr Binti Osmân’nın (ö.1336/1918) *Safahât-ı Kalb* adlı eserini kadın edebiyatı açısından ele alarak, bireysel anlatımın biçimsel ve içeriksel özelliklerini ayrıntılı biçimde değerlendirerek inceler. Derdiyok, Nigâr Hanım’ın duygusal dilinin, Goethe’nin *Genç Werther’in Acıları*’ndaki içsel çatışmalarla ve klâsik Türk edebiyatında *Leylâ ve Mecnûn* mesnevisinde yer alan Leylâ karakterinin duygusal temsiliyle örtüştüğünü savunur (Derdiyok, 2017, 347-350). Bu yaklaşım, Doğu ve Batı edebiyatı arasında anlamlı bir bağ kurarak, edebî duyarlılığın evrensel yönlerine dikkat çeker.

13. Yavuz Bayram, “Divan Şiirinden Günümüze Aşk Algısı ve Kadın” (2017)

Bu makalede Yavuz Bayram, ‘aşk’ kavramının tarihsel ve kültürel dönüşümünü edebî metinler aracılığıyla ele alır. Çalışmanın ilk bölümünde, farklı dönemlerde yaşamış divan şairlerinin beyitleri üzerinden aşkın nasıl algılandığı değerlendirilir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, klâsik divan şiirindeki aşk temsili ile modern toplumlarda hâkim olan aşk anlayışı karşılaştırmalı olarak incelenir. Bu karşılaştırma, özellikle kadına yönelik şiddet olgusu bağlamında aşkın nasıl yeniden üretildiğini sorgular. Bayram, şiddetin önlenmesine katkı sunabilecek nitelikteki edebî metinlerden örnekler paylaşarak, edebiyatın toplumsal dönüşümde üstlenebileceği rolü tartışmaya açar (Bayram, 2017, 216-220).

14. Yasemin Ertek Morkoç, “Osmanlı Kadın Şairlerinin Divan Edebiyatı Geleneğinden Ayrılan Sesi ve Farklı İfade Biçimleri” (2017)

Bu makalede Yasemin Ertek Morkoç, divan edebiyatında mazmunlar, metaforlar ve temalar üzerinden inşa edilen eril söylemi sorgular. Bu bağlamda, Leylâ Hanım (ö. 1264/1848), Mihrî Hatun (ö. 912-917?/1506-1512?) ve Şeref Hanım’ın (ö. 1277/1867) şiirlerinde ortaya çıkan özgün ses ve ifade biçimleri incelenir. Yazıda şu sorulara odaklanılır: Kadın divan şairi aşkı nasıl anlatır? Şair kadınlar arasında bir dayanışma söz konusu mudur? Kadın şairlerin edebî otoriteyle kurdukları ilişki nasıl şekillenir? Bu sorular aracılığıyla, kadın divan şairlerinin geleneksel söylemin sınırlarını nasıl zorladıkları değerlendirilir (Morkoç, 2017, 3459).

15. Mehmet Arslan, “Kadın Divan Şairlerinde Kadınca Söyleyişler Var mıdır? (Mihrî Hâtun, Şeref Hanım ve Leylâ Hanım Divanları Bağlamında)” (2017)

Bu çalışmada Mehmet Arslan, klâsik Türk edebiyatında kadın şairlerin şiirlerinde kendilerine özgü bir söyleyiş biçiminin var olup olmadığını metin merkezli bir yaklaşımla sorgular. Makalede, Mihrî Hâtun (ö. 912-917?/1506-1512?), Leylâ Hanım (ö.1264/1848) ve Şeref Hanım (ö. 1277/1867) gibi divan şairlerinin gazelleri incelenerek, kadın şairlerin duygu, ifade ve tema tercihlerinin erkek şairlerden hangi yönlerle ayrıştığı şu sorular etrafında tartışılır: “Bir kadın şair kadınsal duygu ve düşüncelerle şiirlerini yazmış mıdır? Şiirini okuduğumuzda bir erkekten beklentilerini açıkça dile getirdiğini görebilir miyiz? Yoksa geleneğe bağlılık çerçevesinde duygularını bir erkek gibi ifade etmek zorunda mı kalmıştır? Bir kadın olarak toplumun veya çevrenin baskısından çekinmek şiire yansımış mıdır” (Arslan, 2017, 115).

16. Günay Kut, “Kadın Şairlerden Mihrî, Şeref ve Leylâ Hanım Gazellerinde Bezm” (2017)

Günay Kut bu makalesinde, Mihrî Hanım (ö. 912-917?/1506-1512?), Leylâ Hanım (ö. 1264/1847) ve Şeref Hanım’ın (ö. 1278/1861) divanlarını inceleyerek; bu şairlerin ‘bezm-i hâs’ olarak bilinen özel meclisi nasıl algıladıklarını ve şiirlerinde nasıl işlediklerini ortaya koyar. Makalede özellikle şu soruya odaklanılır: Bu kadın şairler, divan edebiyatının geleneksel sınırlarını aşarak ‘bezm’ temasına farklı bir bakış açısı getirmişler midir? (Kut, 2017, 176-177)

17. Rukiye Karaduman, *Feminist Eleştiri Kuramı Perspektifinden Klasik Türk Şiiri* (2022)

Bu çalışmada Rukiye Karaduman, feminist eleştiri kuramının temel kavramlarını klâsik Türk şiirinin estetik ve kültürel yapısıyla ilişkilendirerek, geleneksel edebiyatın cinsiyet temelli kodlarını çözümlemeyi hedefler. Bu kuramsal yaklaşım, edebî metinlerdeki eril söylemi sorgularken, toplumsal cinsiyet rollerinin eleştirel biçimde değerlendirilmesini amaçlar. Karaduman bu bağlamda, okur merkezli bir okuma yöntemiyle şu sorulara odaklanır: “Kadın yazarların eserlerinde dil ve biçim farklılıkları var mıdır? Kadın,

şiiirlerine ayrı bir duyarlılık ve zenginlik katabilmiş midir? Kurgusal metindeki kadınlar ne tür roller üstlenmektedir? Bu roller toplumsal gerçekliklerle örtüşmekte midir? Edebi metinlerde kadının özne ve nesne olarak konumu nedir? Kadın karakterler başkahraman mıdır, yoksa ikincil veya daha önemsiz rollerde midir? Eserlerde basmakalıp bir kadın karakterizasyonu söz konusu mudur? Yazarın metinde resmettiği kadınlara karşı tavrı nedir? Yazarın içinde bulunduğu kültürel atmosfer bu tavrını nasıl etkilemektedir?” (Karaduman, 2022, 8-9). Bu sorular aracılığıyla, kadın imgesinin edebî metinlerdeki konumu çok yönlü biçimde değerlendirilir.

Sözü edilen bu araştırmalara ek olarak; “Serpil Çakır’ın *Osmanlı Kadın Hareketi*, Sennur Sezen’in *Türk Safo’su Mihrî Hatun*, Filiz Barın Akman’ın *Batılı Kadın Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kadını*, İlber Ortaylı’nın *Osmanlı Toplumunda Aile* ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları tarafından yayımlanan *Osmanlı İstanbul’nda Kadın*” adlı eserler de kadın araştırmaları literatüründe ön plana çıkar.

Sonuç

Klâsik Türk edebiyatında kadın merkezli araştırmalar uzun süre biyografik yaklaşımlar doğrultusunda şekillenmiştir. Bu araştırmalar, kadın edebiyatçılara dair temel verilerin oluşturulmasını sağlamış ve bu isimlerin edebiyat tarihine dahil edilmesine katkı sunmuştur. Zamanla kuramsal ve eleştirel yaklaşımların etkisi belirginleşerek klâsik metinlerin feminist eleştiri perspektifiyle yeniden yorumlanmasına olanak tanımıştır. Bununla birlikte “kadın edebiyatı” kavramının nasıl konumlandırıldığı, hangi söylemlerle temsil edildiği ve bu söylemlerin hangi tarihsel bağlamlarda üretildiği, farklı bakış açılarıyla tartışmalara konu olmuştur. Bu tartışmalar, kadın temsillerinin yeniden ele alınmasını, geleneksel edebiyat anlayışının sorgulanmasını ve kadın merkezli eleştirel yaklaşımların gelişmesini mümkün kılmıştır.

Mitolojik ve kültürel bağlamda yapılan çalışmalar ise, kadın karakterlerinin edebî metinlerdeki sembolik işlevlerini ve arketipsel özelliklerini ortaya koymuştur. Bu sayede, temsiller tarihsel, dinî ve kültürel arka planlarıyla çok katmanlı biçimde değerlendirilmiştir. Her ne kadar kadın merkezli çalışmalarda bu üç yaklaşım önemli katkılar sunmuş olsa da literatürdeki bazı yapısal boşluklar göze çarpmaktadır. Bunların başında, mevcut çalışmaların büyük bir kısmının yalnızca belirli tarihsel dönemlerde yaşamış kadın şairlere odaklanmasıdır. Bu bağlamda, Leylâ Hanım (ö. 1264/1847), Mihrî Hatun (ö. 912-917?/1506-1512?) ve Şeref Hanım (ö. 1278/1861) gibi şairlerin etrafında şekillenen çalışmalar, az bilinen kadın şairlerin edebî katkılarının gölgede kalmasına neden olmuştur. İkinci olarak el yazmaları, mektuplar ve kişisel arşivlerin sayıca azlığıdır. Bu durum, araştırmacıların alandaki incelemelerini zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, klâsik Türk edebiyatında kadın merkezli araştırmalarının mevcut durumuna genel bir bakış sunmuş; bu alandaki yayınların hangi perspektiflerle ele alındığını ortaya koymuştur. Böylece, alandaki çalışmaların hem güçlü yönleri hem de geliştirilmesi gereken noktaları

tespit edilmiştir. Bu tespitlerin, gelecekte yapılacak akademik araştırmalara içerik ve yöntem açısından daha kapsamlı bir çerçeve sunması beklenmektedir.

Kaynakça

- Alpay Tekin, Gönül. *Leylâ ve Mecnûn/Makaleler*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2021.
- Alpay Tekin, Gönül. *Sîmurg'un Kanadı/Mitoloji ve Edebiyat Makaleleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2020.
- Arsalan, Mehmet. "Kadın Divan Şairlerinde Kadınca Söyleyişler Var Mıdır? (Mihri Hâtun, Şeref Hanım ve Leylâ Hanım Divanları Bağlamında)", *Türk Dili ve Edebiyatında Kadın Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*. 116-131. Amasya: 2017.
- Barın Akman, Filiz. *Batılı Kadın Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kadını*. İstanbul: Kopernik Kitap, 2017.
- Bayram, Yavuz. "Divan Şiirinden Günümüze Aşk Algısı ve Kadın". *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kadın Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*. 215-230. Amasya: 2017.
- Cunbur, Müjgân. *Osmânî Dönemi Türk Kadın Şâirleri*. Ankara: Türkkad-Türk Kadınları Kültür Derneği Genel Merkezi Yayını, 2011.
- Çakır, Serpil. *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları, 2016.
- Çelik, Aysun. "Gülün Bülbül Olduğudur: Osmanlı'nın Kadın Şairleri Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi". *Journal of Humanities and Tourism Research* 10/1 (2020), 182-212.
- Çetinkaya, Ülkü. "Divan Edebiyatında Kadına Genel Bakış". *Turkish Studies* 3/4 (2008). 283-328.
- Çetinkaya, Ülkü. "Bir Kadın Şehrengizi: Azîzî'nin İstanbul Şehrengizi". *Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 54/1 (2014), 229-268.
- Çetinkaya, Ülkü. "Osmanlı Dönemi Kadın Süs Malzemelerinin Divan Şiirine Yansımaları", *HÜTAD*, 18 (2010). 61-89.
- Çetinkaya, Ülkü. *Aşk Mesnevilerinde Kadın: Yusuf u Züleyha ve Husrev ü Şirin Mesnevileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008.
- Çulhaoğlu, Gülşen. *Osmanlı Şiirinde Kadın Şairin Poetikası: Leylâ Hanım*. Ankara: Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.
- Derdiyok, Çetin İbrahim. "Nigâr Binti Osmân'ın Safahât-i Kalb'i". *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatında "Kadın" Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*. 348-352. Amasya: 2017.
- Erdoğan, Mehtap. *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*. İstanbul: Kitabevi, 2013.
- Hacı Mehmed Zihni Efendi. *Meşâhîr'un-Nisâ*. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1982.
- İnal, İ. M. Kemal. *Son Asır Türk Şairleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000.

- Karaduman, Rukiye. *Feminist Eleştiri Kuramı Perspektifinden Klasik Türk Şiiri*. Çanakkale: Paradigma Akademi, 2022.
- Kollektif. *Osmanlı İstanbulu'nda Kadın*. İstanbul: İBB Kültür Yayınları, 2022.
- Kut, Günay. "Kadın Şairlerden Mîhrî, Şeref ve Leylâ Hanım Gazellerinde Bezm". *Amasya Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2 (2017), 175-186.
- Levend, Âgâh Sırrı. *Divan Edebiyatı/Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1984.
- Morkoç, Ertek, Yasemin. "Klasik Türk Edebiyatında Kadın Şairlere Bir Bakış". *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 9/2 (2011), 223-235.
- Morkoç, Ertek, Yasemin. "Osmanlı Kadın Şairlerinin Divan Edebiyatı Geleneğinden Ayrılan Sesi ve Farklı İfade Biçimleri". *Journal of Human Sciences* 14/4 (2017), 3456-3471.
- Ortaylı, İlber. *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Kornik Kitap, 2022.
- Öztoprak, Nihat (Ed). *Şiirin Zarif Kalemleri*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2024.
- Sezen, Sennur. *Türk Safo'su Mîhrî Hatun*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2017.
- Tamsöz, Bedihan. *Osmanlı'dan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi*. Ankara: Ayyıldız Yayınları, 1994.
- Tezcan, Nuran, "Lâmiî'nin Bazı Eserlerinde Kadın Tipleri ve Kadınla İlgili Düşünceler". *Divan Edebiyatına Yeniden Bakış*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016, 216-240.
- Toska, Zehra. "Divan Şiirinde Kadın Şairlerin Sesi". *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/2 (2007), 672-682.
- Toska, Zehra. "Kadın Edebiyatına Dair". *Sanat Dünyamız* 63 (1996), 45-49.
- Toska, Zehra. "Kadın Konulu Çalışmaların Başlıca Kaynakları: Biyografiler, Bibliyografyalar, Kataloglar". *Toplumsal Tarih* 184 (2009), 82-85.
- Tunç, Semra. "Klasik Türk Şiirinde Kadın Şahsiyetler". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/15 (2010), 226-259.
- Uraz, Murat. *Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz*. İstanbul: Tefeyyüz Kitabevi, 1941.
- Yalçınkaya, Şerife. "Osmanlı Kadın Şâirleri Erkekler Gibi Mi Yazardı?". *Nüans Sanat Tarih Dergisi* 2 (2012), 113-119.
- Yıldız, Ayşe. "Servi Boylu Yılan Saçlı Sevgilinin Başka Bir Düzlemde Okunma Denemesi". *Akademik Dil ve Edebiyat* 3/4 (2019), 164-178.